

A look at the Design Law Treaty (DLT)

Soheila Nourali

1 PhD in Private Law, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
Email: m.moeineslam@gmail.com

Mohammad Moeineslam

PhD in Private Law, University of Tehran, Tehran, Iran
Email: snurali69@gmail.com

Abstract

The "Design Law Treaty (DLT)" is a treaty whose draft was prepared by the World Intellectual Property Organization (WIPO) and is going through the final stages of approval. The purpose of this treaty is to create coordination and homogenization of different legal systems in the field of administrative procedures and the process of registering industrial designs. In line with the drafting of the aforementioned treaty, many negotiations have been held with the participation of various legal systems and the different views expressed by them have created significant challenges in reaching a consensus regarding the finalization of the Design Law Treaty. This article aims to introduce the "Design Law Treaty" and some of its most important provisions briefly and answer the question of the point of view of different countries regarding the treaty and what their disagreements are in this regard.

Journal of Research and
Development in Private Law

Iranian Law and Legal Research
Institute

Vol. 1 | No. 1 | Spring and
Summer 2024
(Original Article)

www.jpl.illrc.ac.ir

DOI:

[10.22034/jpl.2024.718564](https://doi.org/10.22034/jpl.2024.718564)

The present article finally concludes that developed countries support broader and stronger protection and standardization of national laws related to industrial designs. On the other hand, developing countries express concern about the accessibility, costs, and potential impact of the treaty on local innovative industries and businesses.

Keywords: *Industrial designs, Treaty, Diplomatic conference, Developed countries, Developing countries, Uniformity of laws.*

نگاهی به معاهده حقوق طرح‌های صنعتی

سهیلا نورعلی

دکتری حقوق خصوصی، دانشکده شهید بهشتی، تهران، ایران
(نویسنده مسئول)

Email: snurali69@gmail.com

دانش آموخته دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق، دانشگاه
تهران، ایران.

Email: m.moineslam@gmail.com

محمد معین اسلام

دوفصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق خصوصی
Research and Development in Private Law

پژوهشگاه حقوق و قانون ایران
Iranian Law and Social Science Research

چکیده

«معاهده حقوق طرح‌های صنعتی» معاهده‌ای است که پیش نویس آن توسط سازمان جهانی حقوق مالکیت فکری (وایپو) تنظیم شده و مراحل نهایی تصویب را طی می‌نماید. هدف این معاهده ایجاد هماهنگی و همسان‌سازی نظام‌های حقوقی مختلف در زمینه تشریفات اداری و فرایند ثبت طرح‌های صنعتی می‌باشد. در راستای تدوین پیش‌نویس معاهده مذکور، مذاکرات فراوانی با مشارکت نظام‌های حقوقی گوناگون صورت گرفته و دیدگاه‌های متفاوتی که از ناحیه آنها ابراز شده، چالش‌های قابل توجهی را در رسیدن به اجماع در مورد نهایی‌سازی معاهده حقوق طرح‌های صنعتی ایجاد کرده است. این مقاله بر آن است که ضمن معرفی اجمالی «معاهده حقوق طرح‌های صنعتی» و برخی از مهمترین مفاد آن، به این پرسش پاسخ دهد که دیدگاه کشورهای مختلف در رابطه با معاهده مذکور چیست و چه اختلاف‌نظرهایی در این خصوص دارند؟

دوفصلنامه تحقیق و توسعه در حقوق خصوصی

پژوهشگاه حقوق و قانون ایران

دوره ۱ | شماره ۱ | بهار و تابستان ۱۴۰۳

(مقاله پژوهشی)

www.jpl.illrc.ac.ir

DOI:

[10.22034/jpl.2024.718564](https://doi.org/10.22034/jpl.2024.718564)

مقاله حاضر در نهایت نتیجه می‌گیرد که کشورهای توسعه یافته از حمایت‌های گسترده و قوی‌تر و یکنواخت‌سازی مقررات ملی حمایت از طرح‌ها جانبداری می‌کنند. اما در مقابل، کشورهای در حال توسعه نگرانی خود را در مورد دسترسی، هزینه‌ها و تأثیر بالقوه معاهده بر صنایع و کسب و کارهای نوآور محلی ابراز می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: طرح صنعتی، معاهده، کنفرانس دیپلماتیک، کشورهای توسعه‌یافته، کشورهای در حال توسعه، یکنواخت‌سازی قوانین.

مقدمه

به طور کلی، طرح صنعتی، خصوصیات مربوط به شکل و ساختار و یا نقش و تزئینات به کار رفته در یک کالا به واسطه یک فرایند صنعتی است که در کالای خاتمه یافته ایجاد چشم‌نوازی و جذابیت می‌کند. (حبیبی و حنیفی، ۲۷: ۱۳۹۱) جذابیت بصری یکی از ملاحظاتی است که بر تصمیم مصرف‌کنندگان برای ترجیح یک محصول به کالای دیگر تأثیر می‌گذارد، به ویژه در مناطقی که طیف وسیعی از محصولات با عملکرد مشابه در بازار موجود است. در این شرایط، اگر عملکرد فنی محصولات مختلف عرضه شده تولیدکنندگان گوناگون، به نسبت، یکسان باشد، جذابیت زیبایی‌شناختی، البته همراه با قیمت، انتخاب مصرف‌کننده را تعیین می‌کند. بنابراین، حمایت قانونی از طرح‌های صنعتی وظیفه مهم حفاظت از یکی از عناصر متمایز را ایفا می‌کند که به وسیله آن، تولیدکنندگان به موفقیت در بازار دست می‌یابند. با انجام این کار، حمایت مقنن به عنوان انگیزه‌ای برای سرمایه‌گذاری در تقویت عنصر طراحی محصول عمل می‌کند.

«سازمان جهانی حقوق مالکیت فکری (واپو)»^۱ به منظور یکنواخت کردن تشریفات شکلی و رویه‌های اداری ثبت طرح‌های صنعتی و همچنین تسهیل کسب حمایت برای طرح‌های صنعتی، در صدد تصویب یک معاهده میان کشورهای عضو است. در این راستا، پیش‌نویس سند «معاهده حقوق طرح‌های صنعتی»^۲ بیش از دو دهه است که در این سازمان در حال مذاکره و بررسی می‌باشد.^۳ این مباحث در اوایل دهه ۲۰۰۰ آغاز شد و سال‌های بعد شاهد تحولات مهمی در این زمینه بود. به عنوان آخرین گام، «کنفرانس دیپلماتیک حقوق

1. World Intellectual Property Organization (WIPO).

2. Design Law Treaty (DLT).

۳. به منظور تسهیل در نوشتار، از این پس به جای استفاده از عبارت «معاهده حقوق طرح‌های صنعتی» از اصطلاح «معاهده» استفاده می‌شود.

طرح‌های صنعتی»^۱ از تاریخ ۱۱ تا ۲۲ نوامبر سال ۲۰۲۴ (۲۱ آبان تا ۲ آذرماه ۱۴۰۳) در ریاض، پایتخت عربستان سعودی برگزار خواهد شد تا آخرین مرحله از مذاکرات در جهت تصویب معاهده انجام شود.

دیدگاه‌های کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نسبت به مفاد معاهده مزبور منعکس‌کننده دغدغه‌ها، اولویت‌ها، زمینه‌های اقتصادی نظام‌های حقوقی متفاوت است. امری که می‌تواند نائل شدن به اجماع بین‌المللی برای تصویب نهایی معاهده را با چالش جدی مواجه سازد. از این رو، مقاله حاضر قصد دارد ضمن معرفی مختصر «معاهده حقوق طرح‌های صنعتی»، به تشریح مواضع کشورهای مختلف و بیان دیدگاه آنان بپردازد. در این راستا، این مقاله در چهار قسمت، به معرفی اجمالی معاهده (بخش اول)، ارتباط معاهده با موافقت‌نامه لاهه (بخش دوم)، مفاد معاهده (بخش سوم)، دیدگاه نظام‌های حقوقی راجع به معاهده (بخش چهارم) و نهایتاً اختلافات اساسی کشورها در خصوص معاهده می‌پردازد.

۱. معرفی معاهده

همانند معاهداتی که توسط سازمان جهانی حقوق مالکیت فکری (وایپو) در رابطه با سایر شاخه‌های حقوق مالکیت فکری تدوین شده است، مانند «معاهده حقوق اختراعات»^۲ مصوب ۲۰۰۰ و «معاهده حقوق علامت تجاری»^۳ مصوب ۱۹۹۴ و «معاهده سنگاپور راجع به حقوق علائم تجاری»^۴ مصوب ۲۰۰۶، وایپو قصد دارد که یک معاهده در خصوص حقوق طرح‌های صنعتی نیز به تصویب برساند.

1. Diplomatic Conference to Conclude and Adopt a Design Law Treaty (DLT).

2. Patent Law Treaty

3. Trademark Law Treaty

4. Singapore Treaty on the Law of Trademarks

به گفته وایپو هدف این معاهده ساده‌سازی نظام جهانی برای حمایت از طرح‌های صنعتی است، که بخش جدایی‌ناپذیر بسیاری از برندها می‌باشند. این مهم از طریق حذف تشریفات اداری و تسریع فرایند ثبت محقق خواهد شد. به نحوی که طراحان قادر خواهند بود که حمایت سریع‌تر، آسان‌تر و ارزان‌تری را برای طرح‌های خود، هم در بازارهای داخلی و هم در خارج از کشور، به دست آورند. به طور خاص، این تغییرات می‌تواند برای جامعه طراحان مفید فایده باشد، به‌ویژه برای طراحان مقیاس کوچک‌تر که از دسترسی کمتری برای حمایت‌های قانونی به منظور ثبت طرح‌های خود برخوردار هستند.

اقدامات مقدماتی معاهده مذکور از سال ۲۰۰۶ در «کمیته مربوط به حقوق علائم تجاری، طرح‌های صنعتی و نشانه‌های جغرافیایی وایپو»^۱ آغاز شد. در نتیجه نشست‌ها و ارائه پیشنهادات از سوی کشورهای مختلف، پیش‌نویس مواد معاهده^۲ و آیین‌نامه آن^۳ تدوین شد. مذاکرات مربوط به معاهده حداقل تا پایان سال ۲۰۲۴ ادامه خواهد داشت. (Philipp, 2022)

البته ذکر این نکته ضرورت دارد که در مقایسه با حقوق اختراعات و علائم تجاری، مذاکره در سطح بین‌المللی در حوزه حقوق طرح‌های صنعتی به مراتب دشوارتر است. زیرا حقوق طرح‌های صنعتی در نظام‌های حقوقی مختلف از تفاوت‌های بیشتری برخوردار هستند و همسویی کمتری در موضوعات گوناگونی مانند شرایط حمایتی، دوره حمایت، حمایت از طرح‌های ثبت‌شده و ثبت‌نشده و غیره وجود دارد. از این رو، از معاهده انتظار نمی‌رود که همه این تفاوت‌ها را همسان‌سازی کند، هرچند می‌تواند گامی موثر در راستای حمایت هر چه بهتر از طرح‌های صنعتی در سطح بین‌المللی باشد.

1. WIPO Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications (SCT), Available at: <https://www.wipo.int/policy/en/sct/> .

2. Available at: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/en/dlt_dc/dlt_dc_3.pdf .

3. Available at: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/en/dlt_dc/dlt_dc_4.pdf .

افزون بر آن، روش سنتی برای انعقاد یا بازنگری معاهدات، برگزاری کنفرانس دیپلماتیک از نمایندگان تام‌الاختیار کشورهاست که به طور خاص به این منظور تشکیل می‌شود. در حقیقت، کنفرانس‌های دیپلماتیک به منظور مذاکره، تصویب و بازنگری معاهدات چندجانبه برگزار می‌شود. در این راستا، ریاض، پایتخت کشور عربستان سعودی از ۱۱ تا ۲۲ نوامبر سال ۲۰۲۴ میزبان کنفرانس دیپلماتیک برای انعقاد و تصویب معاهده حقوق طرح صنعتی خواهد بود. این کنفرانس آخرین مرحله از مذاکرات مربوط به معاهده مذکور است.^۱

۲. ارتباط معاهده با موافقت‌نامه لاهه

یکی از پرسش‌هایی که ممکن است در مواجهه با معاهده به ذهن خطور کند این است که معاهده مورد بحث با «موافقت‌نامه لاهه برای ثبت بین‌المللی طرح‌های صنعتی»^۲ چه ارتباطی دارد. همان‌طور که گفته شد معاهده یک سند بین‌المللی در خصوص فرایندها و تشریفات ثبت طرح صنعتی است که به دنبال آن است که با همسان‌سازی قوانین و رویه کشورهای مختلف از طریق کاهش تشریفات و تقلیل شرایط شکلی، ثبت طرح صنعتی را در سطح بین‌المللی تسهیل نماید. این در حالی است که موافقت‌نامه لاهه یک سازوکار استاندارد برای ثبت طرح صنعتی در چندین کشور یا سازمان بین‌دولتی است. موافقت‌نامه مذکور برای متقاضی ثبت طرح صنعتی این امکان را فراهم می‌سازد که از طریق ارائه یک اظهارنامه بین‌المللی، با یک زبان و پرداخت یکباره هزینه‌های ثبتی، برای ثبت طرح صنعتی موردنظر در کشورهای مدنظر که عضو موافقت‌نامه هستند، اقدام نماید. به عبارت بهتر، به جای اینکه متقاضی مجبور باشد فرایند ثبت را به طور جداگانه و مستقیم از مرجع

1. Available at: https://www.wipo.int/pressroom/en/articles/2023/article_0012.html .

2. Hague System for the International Registration of Industrial Designs.

ثبت هر یک از کشورهای موردنظر دنبال کند، با استفاده از سازوکار موافقت‌نامه لاهه با یک اقدام به این مهم جامه عمل می‌پوشاند.

بنا بر توضیحات بالا می‌توان گفت که هرچند هر دو سند مذکور (معاهده و موافقت‌نامه لاهه) توسط وایپو در خصوص حقوق طرح‌های صنعتی تدوین شده است و به فرایندها و تشریفات شکلی ثبت طرح صنعتی، نه موضوعات ماهوی آن، مربوط می‌شود، اما هیچ ارتباط خاصی بین این دو سند وجود ندارد. به نحوی که هدف معاهده تسهیل و یکنواخت-سازی تشریفات و فرایند ثبت طرح صنعتی است، حال آنکه موافقت‌نامه به دنبال ایجاد یک مکانیسم استاندارد برای ثبت طرح صنعتی در سطح بین‌المللی می‌باشد. به‌رغم اینکه هر دو سند الزاماتی برای اظهارنامه و شرایط شکلی ثبت ایجاد می‌کنند، هدف و روش مستقل از یکدیگر دارند. بنابراین، ارتباط رسمی بین این دو سند وجود ندارد.

(Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications, 2013 : 1-8)

۳. مفاد معاهده

به طور کلی، هدف این معاهده یکسان‌سازی و ایجاد هماهنگی در طیف وسیعی از قوانین و قواعد راجع به فرایند ثبت یک طرح صنعتی است که از طریق آن اشخاص می‌توانند حمایت نظام طرح‌های صنعتی را تحصیل نمایند. با این حال، شایسته توجه است که مقررات مندرج در معاهده صرفاً به مسائل شکلی و تشریفات ثبت مربوط می‌شود و در خصوص مسائل ماهوی راجع به ثبت و حمایت از طرح صنعتی حاوی مقرره‌ای نیست. موضوعات ماهوی مهم از قبیل تعریف و اقسام طرح صنعتی، شرایط حمایتی طرح صنعتی مانند جدید بودن، اصیل بودن و چشم‌نواز بودن، استثنائات حمایتی طرح صنعتی و مدت حمایت از طرح صنعتی در این معاهده مورد توجه قرار نگرفته است. در این قسمت به برخی از مهم‌ترین مقررات شکلی مندرج در معاهده اشاره می‌شود:

۳-۱. فهرست اطلاعات مورد نیاز در زمان ثبت

ماده ۳ معاهده، فهرست مشخصی از عناصر و اطلاعاتی را که لازم است متقاضی ثبت طرح صنعتی به مرجع ثبت ارائه دهد تجویز کرده است. ماده مذکور حداکثر اطلاعاتی را که مرجع ثبت می‌تواند متقاضی را به ارائه آن اجبار کند مشخص نموده است. مطابق ماده ۳ کشورها می‌توانند تمام یا برخی از موارد ذیل را به منظور ثبت طرح صنعتی از متقاضی درخواست نمایند: (۱) درخواست ثبت؛ (۲) نام و آدرس متقاضی؛ (۳) نام و آدرس نماینده متقاضی در صورت وجود؛ (۴) اطلاعات مکاتبه؛ (۵) تصویر طرح صنعتی؛ (۶) ذکر کالا یا کلاهایی که طرح را در خود جای داده؛ (۷) حق تقدم در صورت وجود. بنابراین، موارد مذکور فهرست محدودی از مواردی است که کشورها می‌توانند از متقاضی ثبت طرح صنعتی مطالبه کنند و موارد دیگری نمی‌تواند به این فهرست اضافه شود. (Bagley, 2018: 995-996)

۳-۲. مهلت ارفاقی

یکی از مواردی که در ماده ۶ پیش‌نویس معاهده وضع شده است، پیش‌بینی مهلت ارفاقی شش یا دوازده ماهه است که بر اساس آن متقاضی ثبت طرح صنعتی می‌تواند در این بازه زمانی به‌رغم افشای عمومی طرح خود، بدون ورود خدشه به جدید بودن طرح، برای ثبت آن اقدام نماید. چنین مقرره‌ای می‌تواند یک فرصت مناسب برای کسب و کارها محسوب شود؛ به دلیل آنکه به آنها اجازه می‌دهد قبل از اینکه طرح خود را به ثبت برسانند و برای آن حمایت کسب کنند، ابتدا با اطمینان خاطر طرح را در بازار برای مدتی آزمایش کنند و سپس بسته به استقبالی که مصرف‌کنندگان نسبت به طرح نشان می‌دهند در خصوص ثبت یا عدم ثبت آن تصمیم بگیرند.

در قوانین راجع به طرح صنعتی بیشتر نظام‌های حقوقی، همچون ایالات متحده آمریکا، اتحادیه اروپا، بریتانیا و هند، مهلت ارفاقی وجود دارد. با این حال، کشورهایی نیز هستند

که چنین مهلتی را در قوانین خود در نظر نگرفته‌اند، مانند کشور چین. از این رو، در صورتی که شخص خواستار حمایت تحت حقوق طرح‌های صنعتی در چین باشد، باید نسبت به این موضوع اطمینان حاصل کند که قبل از تاریخ ثبت اظهارنامه، طرح صنعتی موردنظر منتشر یا تجاری‌سازی نشده است؛ چون از هیچ‌گونه مهلت ارفاقی برای ثبت اظهارنامه پس از افشای طرح برخوردار نخواهد بود. (Carty-Hornsby, 2022)

در ایران، در انتهای ماده ۲۱ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ با ارجاع به ذیل بنده ماده ۴ این قانون، یک مهلت ارفاقی شش ماهه برای طرح صنعتی در نظر گرفته شده بود؛ اما در قانون حمایت از مالکیت صنعتی مصوب ۱۴۰۳ هیچ مقررۀ قانونی در این خصوص پیش‌بینی نشده است. هرچند در تبصره ۳ ماده ۱۲ این قانون، مهلت ارفاقی شش ماهه در خصوص اختراعات در نظر گرفته شده، اما در مواد مربوط به طرح‌های صنعتی به تبصره مزبور ارجاع نشده است؛ بنابراین می‌توان گفت قانون جدید در حوزه طرح‌های صنعتی فاقد مهلت ارفاقی می‌باشد؛ در نتیجه، تصویب معاهده می‌تواند در کشورهایی مانند جمهوری اسلامی ایران که در رابطه با طرح‌های صنعتی مهلت ارفاقی در نظر نگرفته‌اند موضوع قابل توجهی محسوب گردد.

۳-۳. تعویق انتشار طرح صنعتی

موضوع دیگری که در ماده ۹ پیش‌نویس معاهده وضع شده است، استانداردسازی یک مهلت حداقلی (شش ماه) در کشورهای عضو برای تعویق انتشار طرح صنعتی می‌باشد. با این توضیح که اگر متقاضی ثبت بنا به دلایلی تمایل داشته باشد که طرح صنعتی موردتقاضا بعد از ثبت اظهارنامه، محرمانه باقی بماند و اطلاعات مربوط به آن از ناحیه مرجع ثبت منتشر نشود، می‌تواند در بازۀ زمانی موردنظر چنین درخواستی را مطرح نماید. در حال حاضر در کشورهای مختلف راجع به این امر اختلاف زیادی وجود دارد. برای مثال این مهلت در چین سه سال پیش‌بینی شده، در حالی که در هند هیچ مهلتی در نظر گرفته

نشده است. در ایران، ماده ۲۵ قانون ۱۳۸۶ و ماده ۹۰ قانون ۱۴۰۳ این امکان را پیش‌بینی کرده‌اند که انتشار آگهی ثبت طرح صنعتی (اظهارنامه و پیوست‌های آن) برای مدت دوازده ماه از تاریخ ثبت اظهارنامه به تعویق بیفتد.

۴-۳. عدم ادعا نسبت به بخشی از طرح

یکی دیگر از موضوعاتی که در ماده ۳ آیین‌نامه معاهده مقرر شده این است که طراح می‌تواند تقاضای ثبت بخشی از طرح کالا را به مرجع ثبت ارائه نماید. به این معنا که به جای اینکه تمام طرح کالا مورد ادعا باشد، تنها ثبت بخشی از طرح تقاضا شود. در این صورت، متقاضی می‌بایست در توصیف طرح فقط قسمت موردنظر را تشریح نماید و همچنین در تصویر طرح، بخش مورد ادعا را به صورت نقطه‌چین یا با خطوط شکسته مشخص نماید. چنین قابلیتی هرچند در برخی نظام‌های حقوقی مانند آمریکا، اتحادیه اروپا و انگلیس وجود داشته است، اما بسیاری از کشورها چنین موضوعی را در قوانین و دستورالعمل طرح صنعتی خود پیش‌بینی نکرده‌اند. (Anderson, 2022)

در قانون ۱۳۸۶ ایران و آیین‌نامه آن هیچ مقرره‌ای که دال بر تقاضای ثبت بخشی از طرح یک کالا به عنوان طرح صنعتی باشد، وجود ندارد. در «شیوه‌نامه چگونگی توصیف طرح و ارائه تصاویر کالا در اظهارنامه طرح صنعتی»^۱ که مرکز مالکیت معنوی تنظیم کرده نیز تنها نحوه ارائه تصویر از کل طرح بیان شده و حالتی که بخشی از طرح یک کالا به وسیله نقطه‌چین، خطوط شکسته یا روش‌های دیگر مورد ادعا نباشد مطرح نشده است. قانون مصوب ۱۴۰۳ نیز مقرره‌ای در این خصوص ندارد، هرچند ممکن است در آیین‌نامه آن، موضوع یادشده مورد توجه قرار گیرد.

1. Available at:

<https://ipm.saa.ir/HelpCenter/?ID=f043ce88ea9845699001638591a12c7d>. last seen : 02/09/2024.

۳-۵. پیش‌بینی اقدامات کمکی

یکی دیگر از موارد قابل توجه که در ماده ۱۲ معاهده پیش‌بینی شده است مربوط به زمانی است که متقاضی، مواعد قانونی مربوط به فرایند ثبت را رعایت نمی‌کند و اقدامات لازم را در مواعد قانونی انجام نمی‌دهد و در اثر این کوتاهی، اظهارنامه کان‌لم‌یکن می‌شود. در چنین فرضی، با توجه به اینکه از دست دادن حقوق ناشی از ثبت طرح صنعتی غیرقابل جبران است، معاهده در شرایطی اجازه می‌دهد که متقاضی از مرجع ثبت، احیای اظهارنامه و ادامه فرایند ثبت را درخواست نماید. مهلت تمدید مواعد قانونی نباید کمتر از دو ماه از تاریخ انقضای مواعد قانونی باشد.

شایان ذکر است با وجود اینکه مفاد معاهده ناظر به مسائل و تشریفات شکلی ثبت و حمایت از طرح‌های صنعتی می‌باشد، این امر به این معنا نیست که معاهده هیچ تاثیری بر روی جنبه‌های ماهوی حقوق طرح‌های صنعتی ندارد. به دیگر سخن، معاهده مزبور دارای مقرراتی است که بر روی مسائل ماهوی نیز اثرگذار هستند. برای مثال ماده ۳ آیین‌نامه که به متقاضی اجازه می‌دهد قسمتی از طرح را که مورد ادعای وی نیست با استفاده از نقطه-چین یا خطوط شکسته نشان دهد، امری است که دامنه حمایتی طرح را مشخص می‌کند. همچنین، ماده ۱۷ معاهده کشورها را نسبت به اجباری کردن ثبت مجوز بهره‌برداری (لیسانس) منع می‌کند و بر این امر تاکید دارد که عدم ثبت مجوز بهره‌برداری، بر اعتبار طرح صنعتی و حمایت از آن تاثیر ندارد. (Bagley, 2017: 7)

۴. دیدگاه نظام‌های حقوقی راجع به معاهده

کشورهای توسعه‌یافته و کشورهای در حال توسعه مواضع متفاوتی نسبت به معاهده مورد بحث اتخاذ کرده‌اند که در این قسمت به برخی از مهم‌ترین آنها اشاره می‌شود.

۴-۱. دیدگاه کشورهای توسعه‌یافته

کشورهای توسعه‌یافته مواضع متعددی به شرح زیر را در رابطه با معاهده مطرح نموده‌اند:

۴-۱-۱. جانب‌داری از حمایت قوی‌تر

به طور کلی کشورهای توسعه‌یافته از هنجارهای سخت‌گیرانه‌تر برای حمایت از طرح‌های صنعتی طرفداری کرده و بر اهمیت حقوق مالکیت فکری در پرورش نوآوری و خلاقیت تأکید می‌کنند. هدف آنها اغلب هماهنگ و یکسان‌سازی قوانین ملی در حمایت از طرح‌های صنعتی برای تسهیل تجارت بین‌الملل و حمایت از صنایع خود است. به عبارتی، در موضوعات گوناگون حقوق مالکیت فکری و به ویژه در ارتباط با طرح‌های صنعتی، کشورهای توسعه‌یافته معمولاً طرفدار حمایتی شدید و گسترده از طرح‌ها هستند، در حالی که کشورهای در حال توسعه از حمایت‌های محدودتر برای جلوگیری از ایجاد مانع بر سر راه کسب و کارهای بومی و محلی جانب‌داری می‌کنند. در حقیقت، کشورهای توسعه‌یافته تمایل فراوانی به برگزاری کنفرانس دیپلماتیک با رویکرد حمایت قوی‌تر از طرح‌ها دارند. آنها تصویب معاهده را فرصتی برای حمایت‌های بین‌المللی گسترده‌تر از طرح‌ها می‌دانند که با منافع اقتصادی آنها در صناعی که به شدت به حقوق طراحی متکی است، همسو خواهد بود.

۴-۱-۲. منافع اقتصادی

بسیاری از کشورهای توسعه‌یافته دارای صناعی با رقابت فشرده در طراحی (مانند مد، خودرو و فناوری) هستند و معاهده را ابزاری برای حفظ مزیت رقابتی خود در بازارهای جهانی می‌دانند. کشورهای توسعه‌یافته اغلب از هماهنگ و یکسان‌سازی قوانین حمایتی از طرح‌ها برای تسهیل تجارت بین‌الملل و حفاظت از صنایع خود که رقابتی فشرده در طراحی دارند طرفداری می‌کنند.

۳-۱-۴. تأکید بر ضمانت اجرا

کشورهای توسعه یافته اغلب بر نیاز به ساز و کارهای اجرایی مؤثر در چارچوب معاهده تأکید می کنند تا اطمینان حاصل شود که حقوق ناشی از طرح‌ها می تواند به اندازه کافی در برابر «نقض حق»^۱ محافظت شود.

۲-۴. دیدگاه کشورهای در حال توسعه نسبت به معاهده

در مقابل، کشورهای در حال توسعه نگرانی‌های متعددی را نسبت به معاهده مورد توجه قرار داده اند.

۱-۲-۴. نگرانی‌های مربوط به دسترسی و هزینه‌ها

کشورهای در حال توسعه همواره رویکردی محتاطانه نسبت به معاهده داشته اند. زیرا این نگرانی وجود دارد که حمایت قوی تر از طرح‌های صنعتی دسترسی به محصولات مقرون به صرفه را محدود کرده و نوآوری‌ها و خلاقیت‌های بومی و محلی را نابود سازد. آنها اغلب استدلال می کنند که هزینه‌های بالای مربوط به ثبت و همچنین اعمال ضمانت اجراهای شدید می تواند به طور نامتناسبی بر کسب و کارهای کوچک و تولیدکنندگان محلی تأثیر نامطلوب بگذارد.

۲-۲-۴. ملاحظات فرهنگی، بومی و سنتی

بسیاری از جوامع در حال توسعه که دارای منابع غنی دانش سنتی و نموده‌های فرهنگ سنتی می باشند با برجسته ساختن اهمیت این دارایی‌های ملی، نگران این موضوع هستند که تعیین چارچوب‌های دقیق و سخت گیرانه در شرایط ثبت طرح صنعتی می تواند با غیرقابل ثبت و حمایت دانستن آثار و طراحی‌های بومی و محلی، آنها را بدون به

1. Infringement

رسمیت‌شناختن حقوق‌شان و بدون پرداخت هرگونه غرامت منصفانه‌ای به‌نحو نامطلوبی تضعیف کرده یا مورد تاخت و تاز و تصاحب قرار دهد.

۳-۲-۴. ظرفیت‌سازی

اغلب کشورهای در حال توسعه خواستار تدوین مقرراتی در این معاهده برای ظرفیت‌سازی در مدیریت و اجرای حقوق طرح‌های صنعتی هستند تا این اطمینان خاطر فراهم شود که آنها منابع و دانش فنی لازم را برای اجرای قواعد پیچیده ثبت و حمایت از طرح‌ها در اختیار خواهند داشت.

۵. اختلافات اساسی کشورها در خصوص معاهده

در کنار دیدگاه‌هایی که توسط کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه مطرح شده است، در رابطه با برخی موضوعات اختلاف‌نظر جدی میان کشورهای مذکور وجود دارد:

۵-۱. الزامات و شرایط ثبت

نسبت به این امر که آیا در معاهده ثبت طرح صنعتی برای امکان حمایت از آن باید الزامی و اجباری باشد یا نه، اختلاف شده است. در حالی که کشورهای در حال توسعه طرفدار نظام‌های انعطاف‌پذیرتری نسبت به تولیدکنندگان هستند، اغلب کشورهای توسعه‌یافته از الزامی‌شدن ثبت پشتیبانی می‌کنند.

۵-۲. استثنایها و محدودیت‌ها

کشورهای در حال توسعه، بیشتر به دنبال پیش‌بینی استثنایها و محدودیت‌های ویژه‌ای در معاهده هستند تا اطمینان حاصل کنند که صنایع بومی و ملی آنها بتوانند بدون محدودیت بیش از حد و سخت‌گیرانه ناشی از حمایت از طرح‌های صنعتی بیگانه، به فعالیت خود ادامه دهند. چنین رویکردی، در دیگر موضوعات حقوق مالکیت فکری نیز به‌عنوان یک راهبرد مذاکراتی، همواره از سوی این کشورها دنبال شده است. (Drahos, 2005)

۳-۵- کمک‌های فنی

کشورهای در حال توسعه در جریان مذاکرات، همواره خواستار تعهد کشورهای توسعه‌یافته به ارائه کمک‌های فنی و انجام اقدامات ظرفیت‌ساز برای کمک به اجرا و بهره‌مندی مؤثر از معاهده بوده و در نشست دیپلماتیک «ریاض» نیز چنین رویکردی را دنبال خواهند کرد.

۴-۵. رویکرد محتاطانه

بسیاری از کشورهای در حال توسعه در صورتی که احساس کنند که این کنفرانس در مرتبه نخست به سود کشورهای توسعه‌یافته و به ضرر منافع‌شان خواهد بود، احتیاط یا مخالفت خود را با این کنفرانس ابراز خواهند کرد. وانگهی نگرانی در مورد تأثیر منفی احتمالی بر دسترسی به محصولات مقرون به صرفه و کسب‌وکارها و نوآوری‌های بومی و ملی می‌تواند منجر به پشتیبانی نکردن این کشورها از پیشرفت مذاکرات شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در یک ارزیابی کلی در خصوص نگرش‌ها و مواضع نظام‌های حقوقی مختلف نسبت به معاهده حقوق طرح‌های صنعتی، می‌توان نتیجه گرفت که کشورهای توسعه‌یافته معمولاً از حمایت‌های قوی‌تر و یکنواخت‌سازی قواعد و مقررات ملی حمایت از طرح‌ها جانب‌داری می‌کنند، و در مقابل، کشورهای در حال توسعه نگرانی خود را در مورد دسترسی، هزینه‌ها و تأثیر بالقوه بر صنایع و کسب و کارهای نوآور محلی ابراز می‌کنند. در نتیجه، در حالی که کشورهای توسعه‌یافته به طور کلی از ایده برگزاری کنفرانس دیپلماتیک برای حمایتی قوی از طرح‌ها استقبال می‌کنند، کشورهای در حال توسعه موضع متفاوت‌تری دارند، به نحوی که برخی از آنها در صورت تحقق شرایط خاص از آن حمایت کرده و برخی دیگر در مورد پیامدهای آن برای اقتصاد و ساز و کارهای ملی خود در این زمینه ابراز نگرانی می‌کنند. این دیدگاه‌های متفاوت می‌تواند چالش‌هایی را در رسیدن به اجماع در مورد تصویب و نهایی‌سازی معاهده مورد بحث ایجاد می‌کند. چشم‌انداز کلی نسبت به معاهده حقوق طرح‌های صنعتی، نشانگر تمایل کشورها به گفتگو و مذاکرات بیشتر با لحاظ نگرانی‌های قابل توجه در مورد نتایج کنفرانس است.

به طور کلی به نظر می‌رسد با توجه به غلبه شرایط شکلی بر ماهوی در این معاهده، مذاکره و تصویب آن با چالش‌های جدی روبه‌رو نیست و در صورت انعطاف کشورهای توسعه‌یافته نسبت به ظرفیت‌سازی و پیش‌بینی ارائه کمک‌های فنی و ایجاد اطمینان در کشورهای در حال توسعه درباره عدم تأثیر نامطلوب معاهده بر اقتصاد ملی این کشورها، به نتیجه رسیدن و تصویب معاهده، محتمل خواهد بود.

منابع و مأخذ

الف- منابع فارسی

- حبیبیا، سعید و حنیفی، نسیم (۱۳۹۱)، «بررسی تطبیقی تعریف و معیارهای ثبت طرح صنعتی در قانون مصوب ۱۳۸۶»، نشریه پژوهش‌های حقوق تطبیقی، دوره شانزدهم، شماره یک، صص. ۲۵-۴۶.
- قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، مصوب ۱۳۸۶.
- قانون حمایت از مالکیت صنعتی، مصوب ۱۴۰۳.

ب- منابع خارجی

- Anderson, Christopher (2022), "*WIPO Looks to Agree New Design Law Treaty*", Available at: <https://www.gje.com/resources/wipo-looks-to-agree-new-design-law-treaty/>.
- Bagley, Margo A (2018). "*Ask Me No Questions: The Struggle for Disclosure of Cultural and Genetic Resource Utilization in Design*", VAND. J. ENT. & TECH. L. Vol: 20(4), pp.975-1025.
- Bagley, Margo A (2017). "*Illegal Designs? Enhancing Cultural and Genetic Resource Protection through Design Law*", Centre for International Governance Innovation, Papers No. 155, pp:1-17, Available at: <https://infojustice.org/wp-content/uploads/2024/08/Bagley-Illegal-Designs-1.pdf>.
- Carty-Hornsby, Gregory (2022), "*Design Law Treaty*", Available at: <https://www.marks-clerk.com/insights/articles/design-law-treaty/>.
- Drahos, Peter (2005), "*An Alternative Framework for the Global Regulation of Intellectual Property Rights*". Austrian Journal of Development Studies, No.1, Available at: <https://ssrn.com/abstract=850751>.
- Philipp, Adam (2022), "*Is a Design Law Treaty coming?*", Available at: <https://aeonlaw.com/is-a-design-law-treaty-coming/>.
- Standing Committee on the Law of Trademarks, Industrial Designs and Geographical Indications (2013), "*Relationship Between the Hague System for the International Registration of Industrial Designs and the Draft Design Law Treaty*", SCT/29/4, pp.1-8, Available at: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/sct/en/sct_29/sct_29_4.pdf.